

Vers Oroszország örök háborújáról: a költők tényleg jószok?

BAKOS ANDRÁS

2025. NOVEMBER 7.

SORKÖZ

Baka Istvánra egy harmincéves tévéfelvétellel emlékeztek hétfőn Szegeden. A költő felolvasta benne egy műfordítását, amely a nézők előtt kapott új jelentésréteget.

Oroszország anyja, akinek valaki elcsúfította az arcát, erről ír Andrej Belij orosz költő Hazám című versében. Arról is szó van, hogy ott „A halom meg a harmat, a pára/ Meg a hajnali málnaszin ég/ Ugyanaz, meg a rét susogása,/ S ugyanoly nyomorult ez a nép.”; és „Ugyanaz, ki a szélbe kiáltva,/ Ugyanaz a nagyéhű sereg:/ A halál hada, mely lekaszálja/ Most halomba az embereket.”

Ez az anapesztusokkal dobogó szép versforma az orosz költészet régi hagyománya, mint nálunk a *János vitéz* és a *Toldi* felező tizenkettese. Belij azonban nem Petőfi, Arany kortársa, és nem is a mostani ukrainai háború szemtanúja. A költő, eredeti nevén Borisz Nyikolajevics Bugajev (1880–1934) szimbolista volt, 1908-ban írta a verset, tehát még a két világháború, Sztálin, Putyin előtt.

A *Hazám* hétfőn este hangzott el Szegeden, Somogyi-könyvtár filmklubjában. Magyar költő, a vers fordítója olvasta föl egy idén harmincéves tévéfelvételen. Ő Baka István (1948–1995), aki a portréfilm készítésekor, '95 augusztusában nagyon beteg volt, mégis fogadta a Szegedi Körzeti Stúdió stábját Molnár utcai panellakásukban. A *November angyalához* című portréfilm fölvezet az életrajzot, a költő régebbi felvételeken is nyilatkozik, végül a temetésén készült tudósítás képei láthatók. István beszélt szekszárdi gyerek- és kamaszkoráról, arról, miért járt vissza Szekszárdra írni, és hogy élni mégsem tudott volna ott. Szó volt az ultrabaloldali eszmékben keresett igazságról, a csalódásokról, hogy nem tudott hívővé válni, arról, hogy az Isten az ő verseiben gonosz, bizonyos angyali erőkben mégis hisz. Beszélt *November angyalához* című friss könyvéről, és arról, hogy hamarosan megjelenik gyűjteményes kötete. Fontos verseit színészek mondják el, de ő is felolvast. **Az nem derül ki, hogy műfordítói munkájának illusztrálására miért épp az említett Belij-verset mutatta meg, amely most nagyobb ütött, mint harminc éve.** Lehet, épp a képei miatt esett a választása a *Hazámra*, mert ő is képekben fejezte ki magát.

A rendszerváltás után a magyar könyvkiadók megkönnyebbülten fordultak el az orosz irodalomtól, egyre kevesebb műfordítást rendeltek. Úgy látszott, a magyar olvasók azokra az orosz költőkre sem kíváncsiak, akik elmenekültek a sztálini terror elől, vagy akiket megölt, megnyomorított a szocializmus. Baka jellemzően az ő verseiket fordította magyarra, például Nyikolaj Gumiljov, Vlagyiszlav Hodaszevics, Oszip Mandelstam, Joszif Brodskij munkáit. Saját műveiben a változó magyar valóságra is szerepversekben reflektált. **Elképzelte hát egy orosz alteregót, Sztyepan Pehotnij (Sztyepan = István, Pehotnij = gyalogos katona, baka), akinek a nevében előbb néhány verset írt, majd egy egész kötetet szentelt a fiktív életútnak.**

Pehotnij tehát 1972 és 1990 között írt rugdosott kutyáról, baltaként megránduló szívről, „Hold-váll-lapos felhő-köpenybe bújt” balti szélről. 1991 után a hazát sós gyűlöletével megemésztő tengerről, alkoholista barátnőről, a harmadik fejezetben pedig arról, hogy könnyen meg lehet fagyni, otthonosan lehet szorongani, és milyen muris látványt nyújtana Immanuel Kant filozófus egy büntetőtelepen botladozva, különben pedig „üthet még az óra/ s ránk villan újra Iljics fogsora/ A jövőd-protézis Auróra”. Baka megidézte Arszenyij Tarkovszkijt, Andrej Tarkovszkij édesapját, Marina Cvetajeva, Anna Ahmatova kortársát, aki elveszítette a fél lábát a

háborúban, és három évvel élte túl a filmrendező fiát: „Kéklő, hideg menny, ártér, rőzsegát –,/ Mily elgyűrődött-otthonos szavak/ Idéznek fel, Marina, ifjúság!/ Azt mondom: hó és hetekig szakad.” Sztyepan Pehotnij testamentuma megjelent magyarul, aztán 2001-ben Szegeden Jurij Pavlovics Guszev orosz fordításában kétnyelvű kötetben.

Mennyire ismert most Baka költészete?

A kérdést a költő halálának harmincadik évfordulója alkalmából választott portréfilm vetítése után a klub vezetője, Bubryák István tette fel. Baka István özvegye, Baka Tünde, aki lányával, Ágnessel elvonatozott Budapestről a szegedi vetítésre, arról számolt be, hogy **az utolsó gyűjteményes Baka-kötet 2016-ban jelent meg a Kalligram Kiadónál, és van kitaró olvasótábora ennek az életműnek.**

A szegedi *Tiszatáj* irodalmi folyóirat friss száma megemlékezik Bakáról, a Bálint Sándor Művelődési Ház verses estet tartott szeptemberben, és a költő emlékét ápoló alapítvány honlapján az összes költeménye elérhető, jó néhány a költő szép felolvasásában meg is hallgatható.

Ezek a versek jellemzően nem szerepelnek ünnepeken, aminek talán az az oka, hogy utalásai a mai harmincasoknál fiatalabbak számára nem sokat mondanak. Ha valaki olvasás közben ilyesmi miatt megakad, annak ma már nem kell könyvtárba mennie, a Google segít. Csak az időt kell rászánni, és megérthető minden üzenet, kiderül – ahogy az új jelentésréteg felfénylett a Belij-versen –, miért működnek a költők, élve vagy halva, váteszként is. Ez nem valamilyen jóstehetség múlik, csak azon, ahogy verseik szubjektív igazsága viszonyul az állandósághoz.

A szegedi vetítésen bemutattak egy másik félórás filmet is, amelyhez szintén volt köze Baka Istvánnak. A költő a *Kinckereső* című, gyerekeknek szóló irodalmi folyóirat szerkesztőségében dolgozott. A lap egy évben tíz alkalommal jelent meg, nyáron nem. A tévénél kitalálták a nyolcvanas években, hogy nyárra egyfajta különkiadást készítenek. Eleve érdekes az is, hogy a tévzés milyen konstellációjában forgathatott az állami média vidéki stúdiója félórás irodalmi műsort kamaszoknak, felkérve egy költőt, hogy válogasson megfelelő gyerekverseket, megbízva az Ízisz rockzenekart, hogy írjon zenét, néhány verset zenésítsen meg. A *Kamaszságok* című filmben Ágai Ágnes, Csorba Piroska, Kenéz Ferenc költeményei és svéd gyermekversek hangzanak el. Az akkori kamasz szereplők ma ötvenesek.

Halálos ágyán is udvarolt a nővéreknek

Legenda és valóság. Baka István költő emlékét idézték Szegeden, biciklizve.

 MagyarNarancs.hu · Bakos András · 2021. jún. 21.

